

*Др Љубомир Стијајић, редовни професор
Правног факултета у Новом Саду*

ЗНАЧАЈ ПОЛИЦИЈСКОГ ШКОЛСТВА У ИЗГРАДЊИ МОДЕРНЕ СРПСКЕ ДРЖАВЕ

Сажетак: *Изградњу модерне српске државе, између осталих институција праћено је и развој полиције-жандармерије. Све до краја XIX века у Србији нису постојале посебне институције у којима су се школовали кадрови за Министарство унутрашњих дела. Почети настава из полицијске службе у жандармерији везују се за 1880, 1883. и 1884. годину када је прва стручна предавања држао Танасије – Таса Миленковић. Прва жандармеријска школа основана је 1899. године на Дорћолу и радила је само годину дана. Најзад, 19. маја 1909. године успановљена је стална жандармеријска школа са тромесечним и четворомесечним курсевима. У складу са уредбом о формацији, опреми, надлежностима, дужностима и настави жандармерије, формирана је 1. фебруара 1920. године у Сремској Каменици Жандармеријска подофицирска школа. Период између два светска рата у смислу школовања полиције обележио је др Рудолф Арчибалд Рајс, криминалиста светског гласа и оснивач и директор прве приватне полицијске школе у Београду. Од тог доба процес успановљивања, развоја и унапређења полицијског школства иче до данашњих дана са битним утицајима на развој полиције у Србији, а самим тим и на покове и развој модерне српске државе. Многи периоди у развоју полицијског школства праћили су европска крепања тако да је полиција Србије већ чинав век члан свих међународних полицијских организација и има развијен систем полицијског школства од недељних курсева до научно-истраживачког рада и израде докторских дисертација.*

Кључне речи: *полиција, образовање, трансформација, модерна српска држава.*

Увод

Полицијска функција у ширем значењу тог појма вероватно настаје са настанком државе, а као последица тежње да се обезбеди конвенционално утврђени друштвени поредак и безбедност. Полиција се тако јавља као субјект чија је основна функција поштовање реда и односа утврђених законом. Самим тим полиција је „најбољи одраз друштва из којег потиче, што свакако важи и за нашу земљу”. Проучавање историје полиције на неки начин представља и проучавање историје друштва и обратно.¹

Вековима се место и улога полиције није мењала и била је у складу са улогом која су јој историјска друштвена уређења намењивала. Углавном је била у питању мешавина војно-полицијских функција успостављених за потребе једног или више владалаца. Њихова организација и статус нису били универзални и зависили су од образовања, потреба и намера владоца, а у функцији очувања и проширења власти подједнако усмерена ка унутрашњем и спољном плану. Период апсолутистичких монархија које неки називају и полицијским државама је доба када почиње процес издвајања појединих државних органа. Полиција, војска и финансијски органи се међу првима издвајају иако остају у саставу краљевских канцеларија. „Полиција, као и други органи, извршавала је заповести владоца и њему одговарала за свој рад. Није била потчињена неким општеобавезним правилима понашања. Захтеви за потчињавањем полиције правним нормама почињу да се јављују у периоду преласка феудалног друштва у капиталистичко. Грађани су тражили да њен рад буде правно уређен, нарочито ако се испољава као вршење *државне власти* тежећи осигурању својих економских и личних слобода у које не би смео да задира државни апарат са владоцем на челу²” Два су основна услова за испуњавање наведених захтева. Први је изградња и примена правних правила у оквиру државе и њеног полицијског апарата, а други образовање и оспособљавање полиције за, између осталог, и примену поменутих правних правила. Тиме долазимо до закључка да је полиција један од основних конвенционалних субјеката сваке модерне државе у спречавању угрожавања безбедности њених виталних вредности.

Наведено је и историјски пратилац настанка и развоја српске полиције кроз читаву историју модерне српске државе при чему је она пратила све фазе, слабости и предности, успоне и падове сопствене државе. Српска полиција је од 1804. до 2004. године имала два основна обележја развоја. Први је да је била плод и одраз борбе за настанак и опстанак младе државе, а касније за њено одржање и била је онаква каква је и држава пратећи све проблеме са којима се српска држава сретала. Друга је да је таква полиција само после једног века од настанка модерне државе добила и своју међународну димензију укључујући се у модерне европске токове и постајући члан међународних полицијских орга-

¹ Б. Богдановић; *Два века полиције у Србији*, МУП Р Србије, Београд, 2002. стр. 7.

² С. Милетић, *Полицијско право*; Полицијска академија, Београд, 2003. стр. 8.

низација чиме је дала значајан допринос угледу, статусу и стабилности у међународним размерама. При свему томе очигледно је да се тако буран развој у обе сфере (домаћој и међународној) није могао одвојити без значајне улоге полицијског школства и образовања полицајаца при чему је оно (унапређено) увек утицало на стабилност и стање државе како на унутрашњем тако и на међународном плану. Школовање и образовање у српској полицији одвијало се по принципу „образовање из полиције за полицију” као најбоље потврђен у пракси у протекла два века. Због изузетног значаја полиције као институције свако друштво посвећује велику пажњу полицијском образовању, посебно култури обављања полицијске функције с циљем ефикасног извршавања задатака. Полицијска култура се у овом случају схвата као свеукупно достигнуће у образовном, техничком, материјалном и другом смислу која је полиција достигла при извршавању задатака. Ни српска полиција се у том случају у протекла два века није много разликовала од полиција других земаља. Штавише, може се рећи да је у неким сегментима развоја и рада предњачила у односу на полиције многих земаља Европе при чему су неке од предности задржане до данас.

Међутим, чињеница је да се годинама о полицији и њеној култури укључујући и образовање није уопште писало или врло мало писало. Разлог за наведено налази се у чињеници да се дуго сматрало да је рад полиције тајан и да се те ствари не објављују. Због тога данас имамо врло мало докумената која у протекла два века говоре о српској полицији, поготово о неким сегментима као што је образовање. То је један од разлога што о овој теми има врло мало научних радова. Други разлог је што се о образовању може судити само посредно јер у великој мери не постоје изворни документи као што су, нпр., наставни планови и програми, попис и биографије професора, документа о научно-истраживачком раду, школовању у иностранству, перманентном образовању, практичном раду, уџбеницима, методичко-дидактичком материјалу и слично.

Из наведеног видимо да улога полиције и њеног образовања у два века постојања модерне српске државе свакако није истражена, објашњена, а у великој мери ни описана. Једно је сигурно - та улога је незаменљива јер се не своди само на пуку примену закона у образовању и држање лекција у складу са наставним плановима и програмима, с циљем припремања новог кадра за спровођење мера и активности безбедности. Балзак је својевремено на ту тему рекао да је „позив полицајца врло племенит јер представља симбиозу три племенита занимања: војничко, свештеничко и уметничко”.

У том смислу у овом раду покушаћемо да одговоримо, на основу познатих чињеница, на неколико питања:

- Која су битна обележја и какав је значај полицијског образовања у Србији у протекла два века у смислу утицаја на развој модерне српске државе?
- У којим условима стања и развоја модерне државе је успостављено полицијско школство?
- Који су услови, дometи и проблеми полицијског образовања у два века српске државности?

- Какви су у квантитативном и квалитативном смислу били односи са другим институцијама државе?
- Какав је допринос полицијског школства развоју друштва и државе?
- Каква је међународна сарадња у развоју полицијског образовања?
- Какав је допринос општем образовању нације?
- Ко су најзначајнији српски и страни званичници који су оставили трага у развоју полицијског школства?
- Који су основни правци трансформације полицијског школства данас?

1. образовање у полицији од 1862. до 1918. године

Министарство унутрашњих дела (*Пољечителство внупрених дела*) основано је на скупштини устаничких старешина, одржаној у Београду од 7. или 8. до 13. јануара 1811. по старом, односно од 19. или 20. до 25. јануара по новом календару.³

Истовремено са одлуком о оснивању Министарства, донета је и одлука да попечитељ внупрених дела буде Јаков Ненадовић, који је тако постао први министар унутрашњих дела у обновљеној Србији.⁴

Скупштина устаничких старешина, један је од најзначајнијих догађаја у историји настанка модерне српске државе. Оно што је започето 1804. године на поменутој скупштини доживљава свој врхунац јер је после само седам година она постала темељ у развоју модерне српске државе. То се закључује по томе што су на скупштини донете одлуке о учвршћењу државне организације и регулисани односи између органа власти према војним и политичким приликама тога доба.⁵ Министарство унутрашњих дела својим настанком паралелно са другим најважнијим државним органима постаје не само део процеса настанка модерне српске државе већ је кроз његов развој могуће пратити процес настанка и организације власти али и најважнијих државних функција са овим добрим, али и лошим странама које је тај процес (као и сваки у свом настанку) показивао.

Прво Попечитељство внупрених дела образовано је 20. јануара 1811. и оно је деловало до 22. септембра 1813. године. Први министар био је Јаков Ненадовић. Делокруг и деловање првих српских министарстава нису јасно прецизирани али се за Попечитељство внупрених дела зна да је било задужено да

³ У српској историји постоје различита мишљења о датуму одржавања Скупштине. Недоумице о почетку њеног рада присутне су због недостатка докумената који би непосредно говорили о том догађају.

⁴ Министарство и министри полиције у Србији 1811 – 2001. године. МУП РСрбије, Београд, 2002., стр. 11.

⁵ Савет (Правитељствујући совјет) постао је извршни орган војда и скупштине. Основана су попечитељства (министарства) војних дела, унутрашњих дела, спољних послова, просвете, правде и финансија. Председник Совјета био је вожд с правом постављања и смењивања чланова Совјета.

се стара о „внутреним делима” под којима се подразумевала безбедност житеља и имовине и прикупљање пореза. Због недостатака документације није у могућности поуздано, утврдити организациону структуру и врсту послова које је Министарство обављало.⁶ Ово се посебно односи на процес образовања за потребе министарства па се сматра да га у том периоду настанка и развоја модерне српске државе није ни било у облику под којим га знамо данас.

Због међународних прилика тога доба настаје пауза од двадесет једне године, те је министарство под старим називом поново организовано 1834. године. Узроци овоме налазили су се у положају Србије после Другог српског устанка, 1815. године. Добијањем Хатишерифа 1830. године и прикључењем шест нахија 1833. године створени су услови за потпунију унутрашњу организацију. Међутим, ни овога пута надлежност и обим послова нису стриктно одређени и ово министарство није било дугог века – укинато је после годину дана.⁷

Сретењска скупштина 14. фебруара 1835. године прогласила је Устав на основу којег је извршена нова државна организација. Уставом су јасно одвојене функције законодавне и извршне власти, а власт је подељена између кнеза и Савета. Тадашње социјално и економско стање условило је да Министарство унутрашних дела у своју надлежност добије широк опсег делатности. Из његовог пописа види се да образовање кадра за полицију у њему није било.⁸

После непуна два месеца Сретењски устав је укинут. Уставом из 1838. године смањен је број министарстава на четири: унутрашњих дела, финансија, правосуђа и просвете.

Главна тешкоћа са којом се Министарство суочавало од 1839. до 1862. године је недостатак школованог чиновништва које би спроводило законске прописе. Значајно јесте да су од стицања аутономије 1830. године у државну службу највише примани Срби из Аустрије, који су због писмености, заузели бројна места у администрацији, судству и просвети. У Министарству унутрашњих дела, слично као и у другим установама, у почетку су начелници одељења били Срби пречани или школовани аустријски држављани, при чему су Срби били у вишим а аустријски у нижим службама. Уредбом од 24. јула 1839. године одређено је да се у државну, нарочито полицијску, службу не примају странци уколико у Србији има људи способних за њу. То је условило да су, нарочито у почетку, у начелништвима били неписмени управници, док су се писменима сматрали они који су имали 3 – 4 разреда основне школе.⁹

⁶ Ibid, стр. 18.

⁷ Ibid стр. 20.

⁸ У делокругу надлежности налазили су се 1) чување и одржавање устава и права појединаца, подела Србије на округе, срезове и општине, чување граница и установљење „унутрање војске”, формирање полиције и прописивање уредбе о јавном реду и миру, спречавање формирања тајних друштава, помагање сиромашних и упошљавање затвореника, подизање и уређење тамница, прописивање правила о издавању пасоша, оснивање фонда за спречавање пожара и других несрећа, утановљење новчаних завода за развој занатства, трговине и индустрије; чување шуме од штете; установљење и уређење поште; обезбеђење путева и вођење рачуна о моралу.

⁹ Ibid, стр. 35.

Све до друге половине 19. века кадар за Министарство унутрашњих послова није био обухваћен систематизованим, организованим и специјализованим образовањем за потребе полиције. Чиновници који су се до тог доба затекли на тим местима углавном су располагали знањем из различитих цивилних школа. Вероватно једино специјалистичко школовања од пет месеци у 1867. години у Немачкој и Швајцарској имао је Ђорђе Ценић који је неколико месеци касније постављен за председника Министарског Савета па његова искуства у школовању нису непосредно искоришћена за развој полиције.¹⁰

Као период почетка наставе из полицијске службе у жандармерији наводи се период од 1880. до 1884. године када је предавања држао Танасије Таса Миленковић (1850 – 1918) по „Практикуму за полагање официрског испита у жандармерији.”¹¹

Прва жандармеријска школа установљена је 1899. године на Дорћолу, али је већ после годину дана угашена. Коначно, 19. маја / 1 јуна 1909. установљена је стална жандармеријска школа са курсевима који су у то време трајали три, а касније четири месеца. Први двомесечни курс за ноћне стражаре отворен је три године касније 15/18 јануара 1912. године.

За овај период се може рећи да представља донекле прекретницу у конципирању и развоју полиције у Србији крајем 19. и почетком 20. века. Та модернизација се огледала у два врло јасно разграничена правца. Први правац је кадровски и технички напредак Министарства. Тако је Душан Алимпић, управник III класе Управе града Београда, иначе инспектор Министарства унутрашњих дела и уједно шеф Антропометријског одељења, још 1911. године увео савремени дактилоскопски систем идентификације у криминалистичку регистрацију и идентификацију што су имале само развијене полиције тога доба и што представља прво увођење најсавременијих научних достигнућа светске криминалистике у рад полиције. Такви резултати, вероватно, су довели и до другог правца у развоју полиције у Србији.

Он се огледао у укључивању Србије у међународну полицијску сарадњу. То наине говори о две ствари а) да је српска полиција имала углед и поштовање у свету да буде позвана и активно учествује у међународној полицијској сарадњи и б) да је српска полиција у организационом и техничком смислу била способна да се у ту сарадњу укључи.

Иако мултилатерална сарадња датира још од 1846. године¹² остварена на конгресима везаним за реформе затворског система, проблем сарадње полиција на међународном плану уз учешће српске полиције реактивиран је 1898. године по питању анархистичке борбе да би кулминирао на Првом конгресу међународне судске полиције одржаном у Монаку 1914. године на коме су уче-

¹⁰ Н. Шкерковић, *Зачиници Министарског савета Србије 1862 – 1898*, Београд, 1952, стр. 43 и 47.

¹¹ Програм је верификован 15/27. јануара 1897. а испити за чин поднаредника 26. марта / 7 априла исте године. Према: Службени војни лист број. 8. Београд, 18. јануар 1897. 36 – 38; СЗЛ. бр. 24 и 35, Београд, 28. јуни 1897, 488; СВЛ бр. 13, Београд, 10. април 1897 (281 – 283).

¹² Ibid, стр. 63.

ствовали представници Краљевине Србије. Овај конгрес ће за српску полицију бити двојако значајан. Прво, та организација уз два велика прекида због ратова прераста у данас врло моћан и утицајан ИНТЕРПОЛ, па је српско учешће део његове историје, и друго печат конгресу у Монаку дао је др Арчибалд Рајс¹³ криминалиста који ће у наредном периоду дати огроман и неизбрисив траг у утемељењу и развоју српске криминалистичке полиције и нарочито образовања за потребе полиције.

2. Образовање у полицији од 1918. до 1941. године

Формирање Краљевине СХС праћено различитим историјским искуствима народа, који су сачињавали нову државну творевину, оставила је снажан траг како у свести њених држављана тако и на њено државно и друштвено уређење. Ту се, пре свега, мисли на различит однос грађана према војсци, полицији, институцијама и установама власти као и на начин њиховог функционисања. Основ за овакво понашање налазио се у различитим државно-правним традицијама народа који су ушли у састав или били обухваћени новом државном творевином.

Да бисмо боље разумели положај и карактеристике Министарства унутрашњих дела (војске и полиције) потребно је нешто рећи и о друштвеном миљеу у време формирања Краљевине СХС.

„Србија је у нову државу уложила државност и традицију, за њу жртвовала више од једне четвртине укупног становништва, дефинисала и дипломатски „изнела” програм југословенског уједињења, својом војном снагом сачувала простор од комадања. Децембра 1918. године српска политичка и војна елита (регент, политички правци, генералитет) није била спремна да прихвати, за њих анахрона решења дуалног уређења државе, успостављање федеративно-конфедеративних односа и поделу власти. Политички захтеви хрватског покрета били су неспојиви са српским схватањем државности. Жртве положене у рату формирале су свест да нову државу треба бранити од спољног непријатеља, али и од свих оних који нуде другачији концепт унутрашњег уређења – било да су противници монархије, центалистички и унитаристички уређене државе или социјалних односа који у њој постоје.

Настанком Краљевине СХС изазван је потпуни прекид са до тада постојећим уставно-правним стањима на простору који је обухваћен границама нове државе. Природа аката уједињења определила се да суверенитет, као основно обележје државне власти, припадне новој држави Срба, Хрвата и Словенаца. И она је, од првог тренутка свог постојања, себе представљала као „самобитну власт”, независну и различиту од делова који су је сачињавали”¹⁴

¹³ Б. Бабовић, *Полиција у свјетском поређу*, Београд, 1997.

¹⁴ *Министарство и министри полиције у Србији 1811 – 2001*; МУП Р Србије, Београд, 2002. стр. 75 – 76.

„На простору Краљевине СХС опстајало је више правних подручја. Поред Краљевине Србије и Краљевине Црне Горе, ту су постојала и 4 правна подручја бивше Аустроугарске монархије – Словенија, Далмација, острва на Јадрану и Прекоmurје били су део правног подручја бивше Аустрије; Војводина и Међумурје припадале су правном подручју бивше Угарске; Хрватска и Славонија, где су важили посебни правни прописи; Босна и Херцеговина. На територији некадашње Краљевине Србије важио је Казнени закон од 29. марта 1860, Законик о судском поступку у кривичним делима од 20. фебруара 1865. године. Грађански законик од 11. марта 1844, Трговачки законик од 26. јануара 1860. године и други. У Црној Гори важио је Кривични законик од 23. фебруара 1906, Закон о поступку о кривичним делима од 20. јануара 1910, Законик о судском поступку у грађанским парницама од 1. новембра 1905, Трговински законик од 22. јануара 1905. године и други. Закони који су важили у аустријском правном подручју (Словенија, Прекоmurје, Далмација и острва) били су сасвим особени. На снази је био Казнени закон од 27. маја 1857, Закон о казненом поступку од 23. маја 1863, Грађански закон од 1. јуна 1811, Закон о парничком поступку од 1. августа 1895.године На територији Војводине и Међумурја важили су Кривични закони из 1878 и 1879, Закон о кривичном поступку из 1896, Грађански законик из 1877, Брачни закон из 1894. и др. На правно аутономном подручју Хрватске и Славоније важио је аустријски Грађански закон уведен 1852, аустријски Казнени законик уведен 1852, Закон о казненом поступку из 1876. На простору Босне и Херцеговине уведен је аустријски Казнени закон из 1879. године и Закон о казненом поступку из 1891.године. Такво стање наметало је потребу за изједначавањем казног законодавства, грађанског права, правосудних прописа¹⁵”

„У новонасталој Краљевини СХС Министарство унутрашњих дела имало је посебну важност. Делокруг његовог рада био је одређен Уредбом о устројству Министарства унутрашњих дела, а касније допуњен разним законима о општој управи, о обласној и средској самоуправи, заштити јавне безбедности и поретка у држави, о бирачким списковима, и изворном реду, жандармерији, ношењу оружја, прописима о завичајности и држављанству, законима о општинама и градовима, о зборовима и удружењима, штампи. За део надлежности по историјским покрајинама на снази је било старо законодавство, што је, у суштини, значило да за све покрајине нису важиле исте надлежности.

Прва Уредба о устројству Министарства унутрашњих дела донета је 8. маја 1919. године. Тим актом Министарство унутрашњих дела дефинисало је као део централне државне управе коме припада „врховна и надзорна власт” над свим управно-полицијским властима и органима у Краљевству. У његовој надлежности била је унутрашња управа земљом; надзор над самоуправним телима и установама; старање о личној, имовинској и државној безбедности; брига о јавном реду, миру и спокојству у земљи; контрола подручних власти у правилној примени закона и надзор над њиховим радом; расправљање о административним споровима и остали случајеви који су специјалним законима у

¹⁵ Ibid, стр. 80- 81.

надлежности Министарства; брига о јавном моралу; старање о сиротим и немоћним и надзор над јавном помоћи и радом добротворних друштава и лица која прикупљају прилоге; усавршавање полицијске струке и припрема законских пројеката који томе доприносе; вршење свих осталих послова који су специјалним законима стављени у дужност овом министарству.”¹⁶

После завршетка Првог светског рата у друштвеним и правним условима који су у тада владали у земљи, а схватајући значај и улогу Министарства унутрашњих послова у будућем развоју и устројству државе, питању школовања и стручног усавршавања кадрова за потребе МУП-а као и његовој техничкој опремљености дат је велики значај: Тако је већ 26. фебруара 1919. године донета Уредба о формацији, опреми, надређеностима, дужностима и настави жандармерије. На основу тога годину дана касније (1920) у Сремској Каменици је формирана Жандармеријска подофицирска школа.¹⁷ У жандармеријским станицама организовани су курсеви за официре на припреми за жандармерију као и разни специјалистички курсеви. Школовањем и обуком целокупне жандармерије руководио је министар унутрашњих дела.

Решењем министра унутрашњих дела од 3. децембра 1920. године, с циљем модернизације и бољег техничког опремања полиције, формиран је Одсек техничке службе у којем су постојале: секција за идентификацију, лабораторија за вештачење, одељак за техничка истраживања на лицу места, криминални музеј, полицијски гласник, регистар осуђених и друго. Тиме је полиција Краљевине СХС у потпуности пратила стандарде савремених полиција Европе. Нарочито обученом и опремљеном у том периоду сматрала се београдска полиција. Такву репутацију београдска полиција стекла је захваљујући раду др Арчибалда Рајса (1875-1929) оснивача института за полицијске науке и криминалистику у Лозани.¹⁸ На основу Рајсовог „Прилога за реорганизацију полиције”, било је предвиђено оснивање ниже и више полицијске школе. Виша школа је требало да буде у Београду док би ниже полицијске школе поред Београда биле отворене и у другим градовима Србије.

„Пројектом је предложено да за упис у нижу полицијску школу кандидат треба да је завршио основну школу и одслужио војску. Мора бити беспрекорне моралне подобности, о чему уверење издају локални органи власти, а сам кандидат мора да својеручно напише кратке биографске податке. Школа је подеље-

¹⁶ Ibid, стр. 85.

¹⁷ По уредби жандармерија је била задужена да се брине о јавном реду и безбедности, одржава ред и мир и обезбеђује извршење закона.

¹⁸ Др Арчибалд Рајс, на позив српске Владе долази у Србију 1914. године да као професор криминалистике и афирмисани научник истражи аустро-угарске злочине у Првом светском рату. Због страха која је присуствовао и храбрости српске војске ступа у њу, где као добровољац проводи цео рат. По завршетку рата остаје у Србији и бави се реорганизацијом српске полиције, у њој добија и запослење на месту шефа истог одељења техничке полиције мада се његов допринос на томе не завршава. У српском народу остаје упамћен као велики реформатор криминалистичке технике, аутор „Прилога за реорганизацију полиције” и оснивач и директор прве приватне школе у Београду. Аутор је 16 књига и око 600 радова.

на на школу судске полиције и школу реда. Складно тој подели, извршена је подела наставног градива на предметну и практичну наставу. За школовање које треба да траје дванаест месеци утврђени су наставни предмети, ток одвијања наставе и обављања праксе. Полаже се завршни испит. Ко са успехом положи, прима се у полицију. Ко не положи, мора да годину понови још једном. Ученици ће имати нарочиту униформу и биће одевени о државном трошку, становаће у интернату и бити под контролом школе и наставног особља.

По овом пројекту критеријуми за упис у вишу школу су општрији. У вишу школу се могу уписати кандидати који су са успехом положили испите правног факултета или специјални испит из кривичног права или кривичног поступка. Уз то кандидат треба да је доброг владања, а пожељно је да зна један страни језик. По одобрењу директора школе нижи чиновници, који су нарочито обдарени и који познају кривично право и поступак, могу се такође уписати у ову школу. Школска година, такође, траје дванаест месеци. Настава је испрограмирана и садржи теоријску и практичну наставу, са предметима и праксом установљеном посебно за полазнике судске полиције, а посебно за полазнике полиције реда.

Углавном на идејама овог пројекта, на основу посебне Уредбе Министарства унутрашњих дела, основана је прва Полицијска школа у Београду, коју је организовао др А. Рајс. То је била приватна школа, интернатског типа. Школа је свечано отворена 8. фебруара 1912. године, а том чину присуствовао је министар унутрашњих дела господин Милорад Драшковић.¹⁹

Ученици којих је на почетку рада Школе било 28 (18 полицијских писара и 10 агената) на четворомесечном курсу, изучавали су следеће предмете: Кривично право; Кривични поступак; Закони, полицијске уредбе и наредбе са њиховим применама; Опште политичко образовање; Практична вежбања из кривичног права и поступка; Практична познавања из хемије и физике; Анатомија и хигијена; Судска медицина; Научна полиција; Идентификација и опис криваца; Криминологија и општа полицијска питања; Практична вежбања из техничке полиције; Практична вежбања из описа и идентификације; Специјална гимнастичка вежбања и француски језик.

Поред заједничких часова са осталим полазницима школе, полицијски агенти су имали специјалне часове. На тим часовима су учили о владању, подношењу рапорта, а имали су и практичне вежбе из Кривичног права и поступка и друго.

Међу наставницима који су изводили наставу у првој полицијској школи било је, како стручњака из праксе (виши чиновници министарства) тако и универзитетских професора.²⁰

¹⁹ С. Ристовић; *Историја полицијског школства у Србији*; Зборник радова – Репформа полицијског школства у Републици Србији, ВШУП, Београд, 2002. год. стр. 29.

²⁰ То су били: др Рајс који је и директор Школе; Инспектори министарства: К. Катић, А. Кузмановић и уредник листа „Полицајац“ Лазаревић; др Иван Ђаја стални доцент Универзитета; др Ђ. Борђевић шеф одељења за сузбијање венеричних болести; А. Андовић шеф одсека техничке службе; Ж. Симовић уредник „Полицијског гласника“; А. Полић проф. француског језика итд.

Школа је радила 2 године. Постигла је велики успех, јер се показало да су полазници који су је завршили били најбољи иследници.

„Иако је постојала идеја да тзв. Рајсова полицијска школа буде одељење Правног факултета у Београду, она је нешто касније прерасла у Централну полицијску школу у Земуну. Оснивачима Школе сматрају се помоћник министра Добрица Матковић и начелници Драгослав Лазић и Бранко Жегарац. Централна полицијска школа је отпочела са радом 10. фебруара 1931. године. У њој су се обучавали службеници полицијске страже и полицијски агенти на течајевима који су трајали шест месеци. Поред ових течајева, повремено су организовани специјалистички курсеви.

Након II течаја, државне полицијске страже, Централна полицијска школа, дала је 218 добро оспособљених и опремљених полицијских стражара за службу. Већ тада почињу да се резимирају стечена искуства, како би се искористила у будућем образовању овог кадра, а која се односила на 1) пријем кандидата и 2) издржавање кандидата и њихових припадности на течају.²¹”

3. Полицијско образовање од 1945 до 2000. године

Још у првим данима Другог светског рата комунистички покрет је оспоравао легитимитет свих органа власти Краљевине Југославије све време обећавајући настајање нових на принципима свог покрета. Победом у Другом светском рату државно-политички, економски и културни живот стављен је у функцију остваривања комунистичких идеолошких циљева при чему су државни органи постајали извршиоци партијских (идеолошких) циљева. Поменути период било је доба бурних превирања у друштву које је карактерисао прелазак са грађанске свести на комунистички поглед на свет и друштво. Тим процесом била је обухваћена и полиција која је новом организацијом власти напустила сваки континуитет са предратном полицијом па и са традицијама жандармерије из XIX века о чијим искуствима се није смело (сем у негативном) говорити.

Влада ДФЈ формирана марта 1945. године у свом саставу уместо ранијег Повереништва за унутрашње послове добија Министарство за унутрашње послове које је добило кључну улогу у изградњи новог устројства власти и друштвеног поретка. Министарство је деловало у складу са партијским директивама које су искључивале сваки повратак на старо или национално – српско.

Овакав приступ у изградњи новог – идеолошког система имао је свој одраз и у полицијском образовању.

Темељи новог школства постављени су избором кандидата за народне милиционере (6. новембар 1944. године) који су похађали курс стројеве обуке и руковања оружјем који је организован у Београду.

²¹ Ibid, стр 32

„За ту прилику осмишљавани су наставни планови и програми који су садржали војне и стручне предмете, а као наставна помагала коришћени су привремене приручници. Један од њих био је Приврени приручник за обучавање милиције на територији Србије, донет 1946. године. Поред одредби које говоре о правилном и законитом вршењу службе и осталим задацима и дужностима народних милиционара, у члану 2 наведеног приручника говори се о њиховом усавршавању и стицању знања. Наиме, то је стављено у задатак руководиоца народне милиције, те се у наведеном члану, став 2, одређује да су њихове посебне дужности: „васпитавање и усавршававање милиционара у свим потребним знањима за правилно и успешно вршење службе као и опште културно-просветно подизање”.

Ради стручног оспособљавања постојећег, као и стварања новог руководиоца кадра приступило се организовању курса као вида његове едукације помоћу којег се стицало стручно, војно, политичко и опште образовање. Тако је, у фебруару 1946. министар унутрашњих послова Србије донео Наредбу о оснивању Главног курса за руководиоце Народне милиције Србије, који је у почетку био стациониран у Инђији, потом у Врбасу и на крају у Земуну.²²

Из доступне литературе закључује се да је у поратном периоду функционисало неколико школа (ближе данашњој терминологији, курсева, или како се то у свету каже полицијских академија) за обуку припадника милиције, као што су: Школа за официре милиције у Сремској Каменици која је касније добила назив Стална школа народне милиције (1. 9. 1946), Политичка школа (4. 11. 1949), Потпуна гимназија, Школа за командире станице милиције, Подофицерска школа.²³

Нови Устав ФНРЈ којим је промењен назив у СФРЈ донет је 7. априла 1963. године. „Као последица тог Устава донета је одлука да се школовање полицијских кадрова настави по републикама, па је тадашња савезна установа у Каменици преузела само обуку кадрова из Србије. С друге стране, Државни секретаријат за унутрашње послове, у сагласности са Саветом за просвету и културу, покренуо је 1. септембра 1953. двогодишњу Школу за унутрашњу управу. Практично, до 1953. године постојале су подофицерска и официрска школа у Земуну, Виша школа Управе државне безбедности (УДБ-а), Виша школа официра НМ у Сремској Каменици и Виша школа за Унутрашњу управу.²⁴ Школа за унутрашњу управу Савезног државног секретаријата за унутрашње послове и Школа за официре НМ рангиране су као средње школе за општеобразовање (гимназије) а Виша школа за Унутрашњу управу и Виша школа Државне безбедности као факултети. Решењем државног секретара за

²² Курс у Инђији одржан је током 1946. и 1947. године, трајао је четири месеца и носио је назив „Курс за руководиоце народне милиције”, а завршиле су га четири класе. У Врбасу је организована Школа за подофицере Народне милиције при Министарству унутрашњих послова (15. августа 1947). Школа је радила до септембра 1953. године када се премешта у Земун.

²³ С. Ристовић, *Историјат полицијског школства у Србији*, ВШУП, Београд, 2002, стр. 34.

²⁴ Виша школа официра НМ у Каменици прво је била деветомесечна, потом једногодишња, па двогодишња. Прва класа официра са двогодишњим школовањем, промовисана је 11. јула 1953.

Унутрашње послове од 24. јуна 1953. школе из сектора Државне и Јавне безбедности обједињене су у двогодишњу Средњу стручну школу за унутрашњу управу.²⁵ Пошто је програм Школе за официре НМ био скоро идентичан са програмом Школе за унутрашњу управу, Стална школа НМ је 1954. укинута, а деценију касније престала је да ради и Школа за унутрашњу управу.²⁶

Првим Законом о органима Унутрашњих послова од 18. јула 1956. године укинута су дотадашње гранске милиције, што је условило организацију специјалистичких курсева за оспособљавање појединаца и организационих јединица за вршење посебних дужности.²⁷

Једна од позитивних тековина промена спроведених између 1966. и 1967. године (после IV, „Брионског“ пленума и Централног комитета Савеза комуниста Југославије), јесте да се већа пажња посвећивала школовању и усавршавању кадрова – овај тренд један је од ретких сегмената који се у континуитету задржао до данас.

Скупштина СР Србије донела је 12. јула 1967. године закон о Средњој школи унутрашњих послова „Пане Ђукић” у Сремској Каменици. Тим законом обједињене су све школске установе у Републици, односно одељење за школовање одраслих у Земуну и одељење за обуку водича паса на Авали постају иступорена одељења школе „Пане Ђукић”. На седници Републичког већа и Просветно-културног већа, Скупштина СР Србије је, 13. јула 1972. донела и Закон о Вишој школи за унутрашње послове у Земуну (Службени гласник СРС број. 28/1972). Виша школа је почела да ради 18. октобра 1972. године. Републички секретаријат за унутрашње послове је у Караташу покренуо и шестомесечни курс за милиционаре, који је касније лоциран у Наставном центру „Марко Перчин-Камењарћ у Клиси. Коначно, Закон о вишој школи редефинисан је 23. јула 1992, а на ванредном заседању Скупштине Србије од 30. јуна 1993. године усвојен је предлог Закона о Полицијској академији. Полицијска академија почела је да ради 1. октобра исте године у просторијама Института безбедности у улици Краљице Ане бб.²⁸

Средња школа унутрашњих послова. Школска зграда Средње школе унутрашњих послова (СШУП) у Сремској Каменици саграђена је 1848. године, као „Кадетска школа” за потребе школовања војних и полицијских кадрова Аустроугарске царевине. Својим габаритима и спратношћу спада у групу највећих објеката саграђених у то време на територији Новог Сада. Основа је у облику ћириличног слова „Ш” кратких дворишних крила у стилу романтизма и у изворном облику сачувана је до данас. Ову зграду за потребе обуке полицијских кадрова, користили су: Аустроугарска царевина, Краљевина Југославија, ФНРЈ, СФРЈ, СРЈ и СЦГ.

²⁵ Народна милиција, 3, год. VII, Београд, март 1954, 7.

²⁶ Група аутора, Монографија Више школе унутрашњих послова – 25 година ВШУП, Београд, 1997.

²⁷ Службени лист ФНРЈ, бр 30/1956.

²⁸ Б. Богдановић, Министарство и министри полиције у Србији 1811 – 2001, МУП Републике Србије, Београд, 2002. стр. 186-187.

Скупштина СР Србије, на заседању 12. јула 1967. године усваја закон о Средњој школи унутрашњих послова са седиштем у Сремској Каменици (Сл. гласник СРС број. 31/1967).

Ова школа почела је да ради 1. септембра 1967. године. Поред тога што је била главни центар за образовање и оспособљавање кадрова за потребе јавне безбедности, Средња школа унутрашњих послова обухватала је, тј. у њеном саставу су били: Одељење за школовање одраслих у Земуну и Одељење за обуку водича и дресуру службених полицијских паса на Авали. У наредном Закону се предвиђа да: „кадети Средње школе унутрашњих послова могу бити само ђаци који су основну школу завршили са одличним или врло добрим успехом, физички и ментално здрави и да нису напунили 17 година. Школовање траје четири године, а ученици имају обавезу да после школовања у служби остану осам година. За време школовања имају и војну обуку и ослобођени су службења војног рока. На школу се у потпуности примењује Закон о средњем образовању СР Србије, тако да свршени ученици имају иста права као и свршени ученици других средњих школа и квалификацију средње стручне спреме.²⁹

Године 1967. донет је правилник о ванредном школовању радника органа унутрашњих послова, према коме је у Средњој школи унутрашњих послова у Сремској Каменици било могуће ванредно школовање радника органа унутрашњих послова, под условом да су завршили осмогодишњу школу и имају две године радног стажа у органима унутрашњих послова.

Средња школа унутрашњих послова, данас је организациона јединица МУП-а, ван састава ресора, са четворогодишњим трајањем и школује припаднике униформисаног састава полиције средње стручне спреме. Поред тога, у надлежности СШУП-а је, од 1998. године и организовање општег курса за полицајце – приправнике, у шестомесечном трајању, на Клиси код Новог Сада.”

Прва генерација од 350 ученика, након спроведеног Курса за упис у Школу, уписује се 15. 9. 1967. године. Од тада до данас, школу је уписало 36 генерација, односно 15 185 ученика. Завршиле су 33 генерације – 12 505 ученика.

Од 1998 године, у организацији школе је и школовање полазника Курса за полицајце. До сада курс је уписало 13. генерација, односно 3 085 полазника а завршило 11 генерација – 2 811 полазника. Курс за полицајце – жене, уписале су три генерације, а од 1 308 уписаних, завршио је 1 288 полазника.

Наставни процес одвија се кроз редовну наставу, по Наставном плану и програму за опште образовне предмете, који је усаглашен са Минималним планом општег образовања за четворогодишње стручне школе, а наставни садржаји у складу са Правилником о плану и програму образовања и васпитања за заједничке предмете у стручним и уметничким школама. Поред овог, примењује се и Наставни план и програм за стручне предмете који доноси министар унутрашњих послова.

У току четворогодишњег школовања, у фонд од 4 165 часова, ученици школе усвајају знања и вештине из 15 општеобразовних, 13 општестручних и 5 уже стручних предмета.

²⁹ Монографија ВШУП-а, 1972 – 1997, Београд, ВШУП, 1997, стр. 16.

Наставним планом и програмом предвиђена је и обука у: пливању, скијању, војно-полицијска обука, обука возача „Б” категорије, професионална летња пракса, викенд пракса и пракса у обезбеђењу одређених личности и објеката и јавних скупова.

Настава се реализује у 9 функционално опремљених кабинета, 9 делимично опремљених и 10 класичних учионица, савременој спортској хали капацитетом 1 200 места, две спортске сале, на отвореним спортским теренима, затвореним базенима, скијашким теренима, полигонима за војно-полицијску обуку, организационим јединицама МУП-а и полигонима за обуку возача моторних возила.

Библиотека и читаоница смештене су у адекватном простору школе и опремљене свим потребним инвентаром. Ученицима и другим корисницима омогућен је слободан приступ белетристичкој и уџбеничкој литератури. Укупан фонд библиотеке је око 26 000 примерака белетристике и око 18 500 примерака уџбеника.

Спортске активности у школи реализују се кроз СК „Млади полицајац” у коме је развијено 14 секција од којих су главне: џудо, карате, самоодбрана, стрељаштво, атлетика и друге.

Као стручне секције заступљене су: криминалистичка, саобраћајна, преводилачка, информатичка, дактилографска, историјска и хемијска.

Школа је интернатског типа, а ученици су смештени по класама у четири интерната на простору око 15 000m².

Виша школа унутрашњих послова (ВШУП) основана је Законом о Вишој школи унутрашњих послова 13. јула 1972. године (СГ СРС број.28/1972). Прва генерација после створених материјалних и кадровских услова за почетак рада, имала је 367 студената, од којих 160 редовних и 207 ванредних студената. Школа је свечано отворена 17. октобра, а настава је почела 18. октобра школске 1972/1973. године.³⁰ Наставу из општеобразовних и стручних предмета изводили су универзитетски професори док су наставу из ускостручних предмета изводили експерти Републичког секретаријата за унутрашње послове. Студије на ВШУП трајале су две године према првом (привременом) Наставном плану и програму до 1977. године када је донет нов Наставни план и програм када су студије продужене на пет семестара. Закон о ВШУП предвиђао је да „школа може организовати течајеве, семинаре, курсеве и друге облике наставе у циљу стручног усавршавања радника унутрашњих послова.”³¹

Оснивањем ВШУП-а постављени су темељи за савремено и квалитетно образовање и стручно усавршавање кадрова за потребе органа унутрашњих послова у Србији које траје до данашњих дана. Дипломирани студенти, са дипломом правника унутрашњих послова данас чине окосницу професионалног и стручног кадра МУП-а Републике Србије.

³⁰ Наставним планом и програмом било је предвиђено 25 предмета, 14 у првој и 11 у другој години.

³¹ Монографија ВШУП-а 1972-1997, Београд.; ВШУП, 1997, стр. 21.

Од оснивања до данас, школа је одшколовала више од 6 140 правника; око 32 000 полазника је завршило тридесетак различитих курсева и семинара за стручно оспособљавање и усавршавање. Школа је такође постигла значајне резултате у научно-истраживачком раду и издавачкој делатности (објављено је око 300 различитих публикација: уџбеника, приручника, монографија и др.).

Од 1972. године до данас ВШУП је израсла у модерну образовну и научно-развојну институцију. Током рада вршене су сталне измене наставних планова и програма у функцији осавремењивања теоријске и практичне наставе. За 25 година постојања настава у школи извођена је према укупно седам наставних планова и програма студија (1974, 1977, 1987, 1990, 1993, 2000. и 2003. године). Број предмета варирао је од 20 до 29 у зависности од плана до плана. Предмети су груписани на општеобразовне и општестручне предмете (око 25%), кривично-правне и криминистичке (око 45%) и безбедносне (око 30%).³²

У школи је у складу са законом и статутом организован врло богат, менторски рад са студентима, развојно-истраживачки рад, практичне вежбе и настава, летња тактичка обука на терену и ваннаставне активности студената.

Друштвеним реформама које су почеле да се одвијају 2000. године захваћено је полицијско школство. Осим модификација наставних програма у чијем садржају битно место, између осталог, заузимају заштита људских права, ВШУП је остварила и неколико врло значајних курсева који нашу полицију приближавају европским стандардима а представљају уједно и одговор на неке безбедносне проблеме. Ти курсеви су: 1) Курс мултиетничке полиције (уз суорганизацију ОЕБС-а) 2) Курс – Увод у савремене стандарде полицијског рада (уз организацију Мисије ОЕБС-а при СРЈ).

Полицијска академија је основана 30. јуна 1993. године када је Скупштина Републике Србије донела Закон о Полицијској академији. Оснивањем Полицијске академије употпуњен је систем полицијског школства јер је Академија основана као високошколска установа специјализована за обављање образовно-научне делатности од значаја за безбедност и полицијске послове. На њен рад супсидијарно се примењује Закон о Универзитету што је нарочито имало утицаја на рад и избор наставника и сарадника као и услове и ефекте извођача наставе, вежби и практичног рада. Реч је о јединственој високошколској установи, јединој те врсте која је икад постојала у нашој земљи и која се веома брзо од скромних почетака у образовном, научном и организационом смислу, сврстала у ред савремених установа у Европи.

У њој се школују будући официри полиције и оспособљавају за руководеће послове и задатке у полицији.

Студенти се на Академију примају на основу јавног конкурса с тим што се на прву годину примало по 115 до 125 кандидата. Студије на Академији су од

³² Наставним планом из 2003. године предвиђена су четири усмерења, и то: смер криминалистичке полиције; смер униформисане полиције; управно-правни смер и смер алтернативних чиналаца безбедности.

оснивања подразумевале интернатски смештај. На почетку свог рада до НАТО бомбардовања СРЈ 1999. године Академија је била смештена у Институту безбедности где су јој на располагању стајали велики амфитеатар, кабинети криминалистике, неколико учионица, кабинети за наставнике, деканат, стручне службе и библиотека. Већ током 1994. године уместо привремених именовани су стални органи управљања.

Образовном делатношћу на Академији обухваћене су основне, специјалистичке, магистарске и докторске студије као и стручно образовање и усавршавање од значаја за безбедност и полицијске послове за потребе МУП-а.

Наставни план и програм Академије мењан је четири пута (1993, 1994, 2000. и 2003. године). Број предмета варирао је од плана до плана (41 до 36). Предмети су разврставани по наукама. Последњи усвојени Наставни план предвиђао је и два усмерења на четвртој години студија (полицијски смер и криминалистички смер) уз укупан фонд часова од 3 585. Распоред предмета по научно-наставним областима је: 1) криминалистичке науке П-15,15% (К27,27%); 2) безбедносне науке П – 15,15% (К12,12); 3) полицијско безбедносне науке П 27,27% (К18,18%); 4) друштвене науке П12,12% ; 5) правне науке 18,18%; 6) кривичне науке 12,12%. Наставним планом и програмом предвиђен је и фонд од 989 часова на све четири године студија обавезних програмских активности и практичног рада студента у виду разних обука (пливање, скијање, вожња Б и Ц категорије, ситуациона гађања, обука на терену и сл.).

Магистарске студије на Академији реализују се од школске 1997/1998 године. Циљ магистарских студија је оспособљавање високостручних кадрова за научно-истраживачки и наставни рад у области криминалистичко-безбедносних наука. Наставним планом и програмом било је предвиђено 10 предмета 600 часова, студијски део плана и 175 часова истраживачки део плана.

Нови наставни план усвојен је 2003. године и њиме је предвиђено 6 предмета. О критеријуму који је био заступљен на магистарским студијама говори и податак да је до 2003. године магистарски рад одбранило само два кандидата.

Научноистраживачки рад организован је на нивоу Академије, МУП-а Републике Србије и Министарства за науку, технологију и развој и на међународном плану. Одвија се преко научно-истраживачког центра као организационе јединице Академије. Центар је био задужен и за организацију научних скупова и делом за наставно-научну сарадњу са установама у земљи и иностранству.

Академија је имала склопљене уговоре са бројним научно-истраживачким и образовним институцијама у земљи и иностранству.³³ Од оснивања Академија је стални учесник Конференције руководиоца високих полицијских школа централне и југоисточне Европе.

Од оснивања до данас на основне студије уписано је 1 170 студената док је њих 615 завршило са успехом у року. На магистарске студије у три генера-

³³ На међународном плану то су били: Полицијски колеџ у Будимпешти, ПА у Минстеру (Немачка) ПА у Братислави, Факултет безбедности у Скопљу, Висока школа унутрашњих послова у Бањалуци.

ције уписано је 27 студената док је магистарски рад одбранило 3 студента. Треба напоменути да је велики број наставника, сарадника и дипломираних студената магистрирао и докторирао на другим факултетима и универзитетима што говори о квалитету кадра који је радио и студирао на Полицијској академији.

4. образовање на крају XX века

Друштвене промене које су захватиле земље Средње и Југоисточне Европе почетком деведесетих година XX века захватиле су и тадашњу Савезну Републику Југославију. Систем полицијског образовања тога времена наслеђен је из ранијег времена с том разликом што се те године (1993) оснива Полицијска академија као највиша образовно-научна установа која је основана посебним законом али ван састава МУП-а Р Србије.

Образовни систем МУП-а Републике Србије у организационом смислу обухвата Средњу школу унутрашњих послова (СШУП), Вишу школу унутрашњих послова и Полицијску академију, уз велики број курсева и различитих облика стручног и перманентног образовања.

С обзиром на то да су у претходном тексту описане образовне институције пажњу ћемо усмерити према анализи постојећег стања у образовном систему (до 2004. год.) као и неким принципима и концептима трансформације полицијског школства на почетку XX века.³⁴

Основна карактеристика система образовања МУП-а Републике Србије јесте његова компатибилност са системом средњошколског вишег и универзитетског образовања у Републици Србији. Заснован је на законима којима је та област уређена. Тим законским решењима регулисано је да МУП Републике Србије и Министарство просвете дају сагласност на наставне планове и програме, а ђаци, односно студенти који заврше школовање, ослобођени су служења војног рока. Основна одлика руководећих радника у МУП-у Републике Србије јесте да је највећи број њих завршио ВШУП или ПА или су више или високо образовање стекли уз рад у полицији.

Према пресеку података из 2003. године у систему образовања МУП-а Р Србије радио је као стално запослени велики број истакнутих наставника са високим академским звањима који су били спој полицијске праксе (рад у полицији) и израђених докторских дисертација на универзитетима у Републици Србији. На Полицијској академији био је запослен 21 доктор наука и 16 магистара док је на ВШУП било 10 доктора наука и 11 магистара. Сви они су се осим педагошког бавили и научно-истраживачким радом.

³⁴ Од 2000-2004. год. у МУП-у Републике Србије водиле су се интезивне расправе у ком правцу треба трансформисати полицијско школство.

Карактеристика образовног система МУП-а од почетка деведесетих јесте и ангажовање наставника из полиције са универзитетским звањима на многим факултетима у Србији и још значајније ангажовање најистакнутијих универзитетских наставника из Београда, Новог Сада, Крагујевца и Ниша у наставни процес ВШУП-а и нарочито Полицијске академије како на основним нарочито на последипломским студијама.

Анализом образовних институција на поменутих расправама о усвајању новог концепта полицијског школства а у функцији трансформације полиције после демократских промена 2000. године уочене су одређене организационе и друге нерационалности. Наводио се податак да три образовне институције (СШУП, ВШУП, ПА) нису биле организационо обједињене, тј. да је свака независно од осталих имала:

- своју логистичку службу (персоналну, материјално-финансијску, техничку, библиотеку, магацине и сл.)
- сопствену издавачку делатност,
- сопствене критеријуме при избору ученика и студената,
- сопствене критеријуме при оцењивању и вредновању не само ђака и студената него и наставника,
- посебан систем статусних права студената и ученика (ношење униформе, смештај, стипендије и сл) и друго.

Такође, као чињеницу у систему образовања јавља се и податак да школе без обзира на велико интересовање за упис као и на број уписаних и завршених полазника нису обезбеђивале довољно кадра за потребе МУП-а. Тај проблем се решава(о) дошколовавањем „цивила” на курсевима и пријемом кадра са неодговарајућом стручном спремом. Посебан проблем представља одлив кадра после завршетка школе што је нарочито изражено у ВШУП-у. Тиме је перманентно био нарушен систем: пројектоване потребе – завршени студенти – пријем на рад у МУП. Посебан проблем био је то што се до 2002. године на СШУП и ПА нису уписале девојке.

На основу наведеног али и неких других анализа, пре свега, наставних планова и програма, као и реализације практичног рада и укључења у савремене међународне токове систем полицијског образовања двестогодишњицу српске државности дочекао је у трансформацији и уклапању у европске стандарде.

Потребе за системским променама условљене су укупним демократским променама у Републици Србији. Професионална и ефикасна полиција каква је потребна у наредном периоду подразумева комплетне, мотивисане, образовне и политички неутралне полицајце који раде у добро организованом и уређеном систему. У том смислу основни захтев постављен пред образовни систем јесте транспарентност као и усвајање модерних европских метода и принципа полицијског образовања.

Тржиште ће бити на заштити људских права, на раду полиције на сектору, примени модерних полицијских метода, стратешком и оперативном поли-

цијском руковођењу и управљању уз поштовање принципа међународног права. То подразумева и оспособљеност руководећег полицијског кадра (као производа полицијског образовања) за решавање криминалистичко-безбедносних проблема као што су: трговина људима, организовани криминал, сузбијање тероризма, израда безбедносних процена, поштовање владавине закона, односи са јавношћу и слично.

Нови систем и концепт полицијског образовања подразумевао би двосмерну компатибилност: у једном смеру са системом полицијског образовања и обуке у најразвијенијим земљама европе, и у другом са образовним системом Републике Србије. Трансформација полицијског образовања обухватила би средњи, виши и високи ниво, као и све облике перманентног образовања (образовање на курсевима) као и стицање академских и научних звања. Тиме би полицијско школство у трећем веку модерне српске државе постало чинилац укупног полицијског деловања како у оквиру друштва тако и у Републици Србији.

Закључак

Полиција и полицијско школство су стални и нераздвојни пратилац српске државе, при чему су делили судбину те државе и њене власти. Настали су ни из чега и за само два века постојања постигли резултате који су на нивоу држава са многовековном традицијом. Уз одређене падове и успоне полиција и полицијско школство данас, по својој структури, организованости, опремељености, наставним програмима, кадровима и начину рада спада у ред елитнијих образовних система полиција средње и југоисточне Европе. Јаз који је настао усред познатих друштвених догађаја брзо се премошћава док на видело избијају најсветлије традиције српског културног ентитета који свој израз имају и у полицијском школству. Историја полицијског школства је одраз и елемент историје српске државе. Од њеног настанка најумнији или најобразованији људи свога доба били су у већој или мањој мери ангажовани или су имали утицаја на образовање полицајаца било да су о томе одлучивали (доношење закона, куповина опреме, финансирање, и сл.) било да су га јавно својим ауторитетом подржавали. Та чињеница говори о две ствари. Прва је да је од настанка модерне српске државе постојала свест о потреби, значају и улози полиције и полицијског школства у настајању и опстанку српске државе и друга да је то било средство утирања пута модерној држави на унутрашњем и међународном плану.

Значај полицијског школства је огroman, вишезначан и трајан. Свој одраз налази не само у подизању укупне образовне структуре грађана, већ и у утицају на стварање укупних културних домета „нове” државе што опет има своју међународну (европску) димензију.

Полицијско школство има пресудан значај и у ефикасности рада српске полиције. Позната је чињеница да је само образована полиција ефикасна и ефективна полиција, и преко система образовања се може проверити квалитет

и стање полиције неке државе. Као државни орган, полиција врши и прима утицаје других државних органа, грађана, друштвеног и међународног окружења. У том смислу значај се огледа у утицају на оспособљавање и помоћ другим државним органима на заштити сопствене безбедности, подизању безбедносне културе грађана и такве оспособљености полиције да ради методама и техником која је компатибилна са међународном како би могле заједно да раде, али и како би се могле упоређивати у смислу ефикасности и ефективности рада.

У савремено доба полицијско образовање је све мање утемељено на физичкој снази, полицијској палици, личном наоружању и увежбаним шаблонима деловања у појединим ситуацијама. Оно је све више утемељено на разумевању глобалне улоге и примарних задатака полиције те повећаним образовним, психофизичким и вољним капацитетима и њиховом уклапању у читаво друштво и међународну заједницу. Тиме полицијско школство постаје део тенденција којима тежи „цивилно друштво”, али и део друштва са све већим међусобним утицајима.

Конкретно, значај полицијског школства у изградњи модерне државе огледа се кроз следеће доприносе:

- 1) Културном наслеђу, традицији и просперитету који се огледа у очувању и обликовању српског етничког наслеђа у један савремен међународно признат и компатибилан државни систем упоредив и признат од међународне заједнице свога доба.
- 2) Васпитању и образовању младих људи и стручњака за преузимање врло важних радних улога у систему безбедности као највиталнијем и најзначајнијем друштвеном систему.
- 3) Ширењу безбедносне културе у другим друштвеним системима преко размене наставника, дипломираних студената и експерата са другим друштвеним системима (судство, тужилаштво, здравство, просвета, привреда и сл.).
- 4) Прилагођавању и променама када је требало у кратком року обучити и оспособити велики број полазника за успешан рад у новонасталим друштвеним и међународним условима.
- 5) Развијању појединачне и колективне могућности српске полиције у области интелектуалних, моралних, друштвених и културних вредности.
- 6) Резултатима укупног научно-истраживачког рада предузимањем на себе процеса истраживања и објашњавања појава угрожавања којима се угрожавају виталне вредности друштва и тиме обезбеђујући стање безбедности које друштву омогућава нормалан раст и развој.
- 7) Укупном списатељском корпусу српског народа остављајући писане трагове како о историјским раздобљима тако и о безбедносним проблемима појединих периода развоја са начинима борбе против њих што омогућава три ствари: а) историјско проучавање, б) образовање за полицијску делатност и в) предвиђање безбедносних проблема будућности.

- 8) Међународној полицијској сарадњи у укупном међународном статусу наше земље чиме се повећава и учвршћује њена улога у међународној заједници.
- 9) Сарадњи између различитих субјеката образовања на макросоцијалном и микросоцијалном плану.
- 10) Развоју сазнајних, искуствених и вредносних оријентација на нивоу корпуса српског народа без обзира на простор на коме се он налазио.
- 11) Изградњи и поштовању правних правила на домаћем и међународном плану уз развој техничке културе специфичне полицијске професије.

Литература:

- Богдановић, Б: *Два века полиције у Србији*, МУП РС, Београд, 2002.
- Група аутора, *Министарство и министри у Србији, 1811-2001*, Београд: МУП РС, 2002.
- Монографија Више школе унутрашњих послова 1972-1997*, Виша школа унутрашњих послова, Београд, 1997.
- Анали Правног факултета у Београду, бр. 1-2*, Правни факултет у Београду, Београд, 1994.
- Рајс, А.: *Прилоз за реорганизацију полиције*, Издавачка књижарница Геце Кона, Београд, 1920.
- Мр Р. Зекавица: „*Модерна полиција – часопис полиција 1936*”, Безбедност број 6/03 стр. 967-975.
- Реформа полицијског школства у Републици Србији – Зборник радова*, ВШУП, Београд, 2002.
- Привремено упућивање за службу државних полицијских агенција*, За обуку питомца у Централној полицијској школи; саставио Иван М. Ткалчевић, заповедник државне полицијске страже.
- Привремени приручник за обучавање полиције на територији Србије*, Нови Сад, „Напредак”, 1946.
- Полиција*”, бр. 1-2, 1921; бр. 19-20, 1932; бр. 13-14, 1932, Београд.
- Полицијска академија 1993-2003 монографија*, Полицијска академија, Београд, 1993.

*Ljubomir Stajić Ph.D., Full professor
Novi Sad School of Law*

Significance of police education for the building of the modern Serbian state

Abstract

Establishment of modern Serbian state was accompanied by development of the police and other institutions. Until late 19th century, there was no special institution in Serbia where Ministry of Home Affairs could educate its future staff. Clerks employed within the Ministry obtained their education in various civil schools. This approach is understandable if one takes into consideration the wide scope of affairs the Ministry of Home Affairs dealt with.

Courses in police service within gendarmerie began to be taught in 1880, 1883 and 1884. In those years a Belgrade Law School graduate and judicial clerk Tanasije Tasa Milenkovi, who spent his entire career beginning in 1873 as a police clerk, started teaching professional courses.

The first school for gendarmes was founded in 1899 in the Belgrade municipality of Dorol and it operated for only a year. A permanent school for gendarmes was eventually founded on May 19, 1909. and the courses held there lasted for three and four months. Police education in Serbia is developed and improved ever since, having a great impact on development of both the police and modern Serbian state.

Development of police education had not been neglected even in the hardest times. In the postwar times, immediately upon setting up of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians, the issue of education and professional improvement of policemen was resolved in early 1919 by the Decree on Formation, Equipment, Authorities, Duties and Education of Gendarmerie. On February 1, 1920 the School for Noncommissioned Gendarmerie Officers was founded in Sremska Kamenica. During the period between two great wars, Belgrade police was equipped with highly professional staff and modern organization. Foundations of the modern organization were laid by Dr. Rudolph Archibald Reis. Further development of police education meant establishment of lower police schools all over Serbia and of higher schools in Belgrade. Serbian police schools and the police itself followed European trends throughout the above period and the subsequent ones. In the early 20th century, Serbian police was member to all international police organizations. Such a trend remained to the present day.

This paper presents a short overview of police education system from previous two centuries, which is based upon available bibliography and literature. Aim of the review is to outline the main characteristics of police education and the impact it made to development of the modern Serbian state.